

KOPRIVNICA DO 1356. GODINE

Na području Koprivnice postoji niz nalaza koji govore o naseljenosti gradske regije od pretpovijesti¹. Koprivnica je još od rimskih vremena križište važnijih cesta. Tu postoje dva antička naselja: Piretis (Draganovec)² i Sunista (Kunovec Breg)³.

Da bi se mogao objasniti nastanak srednjovjekovne Koprivnice treba prije svega objasniti opće okolnosti. Tu je bitan faktor trgovina jer su, trgovci običavali davati pozitivan poticaj osnivanja mnogim naseljima u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Prvi su trgovci većim dijelom bili stranci, a trgovina nije išla daleko. U strukturi naselja uz burgove, a takav primjer je Koprivnica, pored naseobine slavenskih odnosno hrvatskih starosjedilaca, razvija se naselje hospitesa. Ti najraniji oblici gradova razvijali su tri osnovne funkcije: obrambenu, trgovačku i administrativno-crkvenu s tim da svaku treba posebno istražiti ali u interakciji sa drugima⁴.

Nastajanje srednjovjekovnih gradova, pa tako i Koprivnice nije moglo biti rezultatom samo kolonizacije, nego i stvorenih gospodarskih preduvjeta. Urbanizirana područja bila su povezana važnim trgovačkim putovima i imala su razvijeno poljodjelstvo. Da bi se razvili, gradovima je potrebna napredna seoska sredina na koju kasnije i sami utječu. Kroz Podravinu su vodile važne ceste od kojih mnoge s rimskom tradicijom. Najvažnija naselja su nastala upravo na tim putevima⁵. Koprivnica je u srednjovjekovlju važno križište trgovačkih prometnica. Na razvoj grada je nesumljivo utjecala značajnija cesta koja je povezivala Mađarsku sa Jadranskim morem, a prolazila je vjerojatno kroz samo središte grada. Kako bi imala što lakši međuodnos s okolnim ruralnim prostorom bila je odlično povezana sa svim okolnim selima. Mnoga su bila smještena na prometnici koja je povezivala Štajersku i istočnu Slavoniju, a na križistu vicinalnih cesta s tom uzdužnom vezom kasnije nastaje većina trgovišnih gradskih naselja u Podravini⁶.

Prije je spomenuto da se uz naselje starosjedilaca razvija naseobina hospitesa, odnosno u prvom obliku kolonija stranih trgovaca. Postoji mogućnost da je na području kasnijeg dvorskog bastiona bilo slavensko gradište⁷. Na drugoj strani trebamo potražiti vrijeme nastanka naselja trgovaca odnosno hospitesa koji su u stvari Koprivnici dali pečat obilježja gradskog naselja. Rješenje za otkrivanje kolonizacijskog vala mora se potražiti izvan pisanih dokumenata. U njemačkoj historiografiji uočeno je da su trgovci u svom prodoru prema europskom istoku i jugoistoku osnivali naselje kojima je prvotno središte bila župna crkva Sv. Nikole. Pri korištenju ove metode treba biti vrlo oprezan, jer sve crkve Sv. Nikole, što ih susrećemo u najranijim izvorima iz 13. i 14. stoljeća, nisu nužno bile crkve trgovcima na daleko. Neke su mogle biti i crkve lokalnog stanovništva ili samostanske crkve, a moglo je doći i do promjena pa je župna crkva mogla postati samostanskom i obratno⁸.

Crkva Sv. Nikole postojala je i u srednjovjekovnoj Koprivnici. Koliko nam je za sada poznato, ona se

prvi puta spominje 1334. godine kao druga po redu župa komarničkog arhiđakonata u čuvenom popisu župa zagrebačke biskupije⁹. Ona se navodi u podosta izvora 14, 15. pa sve do polovice 16. stoljeća. Prema ispravama iz Arhiva Keglević datiranim u 1555. i 1557. godinu vidi se da je crkvu srušio Petar Keglević i da se nalazila u podgrađu (suburbiju)¹⁰. Vjerojatno se nalazila na mjestu gdje je kasnije izgrađen popovski bastion. Ako bi ta crkva bila središte prvobitnog srednjovjekovnog gradskog naselja, uz postojeći burg (castrum), onda je njezin nastanak kao i postanak jezgre grada kao gospodarskog središta moguće s povećom sigurnošću staviti u 13. stoljeće¹¹.

Uz prije spomenuto imamo još jedan dokaz da je Koprivnica u 13. stoljeću bila gradsko naselje. Da je krajem tog stoljeća Koprivnica već bila razvijeno gradsko naselje govori nam podatak da oko 1290. godine ovdje dolaze Franjevci. U historiografiji je poznato da u 13. stoljeću Franjevci osnivaju svoje samostane u gradskim naseljima i da su obično dolazili u razvijena gradska naselja. Dakle Koprivnica je još u 13. stoljeću srednjovjekovni grad, što će se pravno odrediti i potvrditi u 14. stoljeću¹². Izgleda da su uz strane koloniste (hospitese) postojali i domaći. Oni su se zajedno borili za posebno mjesto u vladarevu i velikaševom vlastelinstvu. Na širokom prostoru istočne i jugoistočne Europe, od Baltika do Jadrana, kolonisti su izborili tri važne povlastice: imali su slobodu kretanja, dakle slobodno useljavanje i iseljavanje iz naselja, pravo oporučivanja, a veća naselja su izborila i pravo na vlastitu općinu. Valja naglasiti da koloniste nisu privlačili samo vladarski posjedi već i poznatija crkvena središta oko kojih su se u pravilu održavali napoznatiji sajmovi. Može se pretpostaviti da je već na prijelazu 12. u 13. stoljeće gospodarska potreba za gradskim naseljima kao mjestima robne razmjene uglavnom namirena¹³. Usporedimo li ovo sa prije navedenim, morali bi se zapitati zašto se ne bi slobodnije usudili postanak koprivničkog gradskog naselja možda staviti na prijelaz 12. u 13. stoljeće, ako ne i u samo 12. stoljeće, iako bi za to prvo to jest početno razdoblje Koprivnice bilo uputnije govoriti o nastanku protogradskog naselja koje će se vremenom razviti u pravi grad što potvrđuju razmatranja o kraju 13. stoljeća.

U 13. stoljeću i to u trećem desetljeću dolaze u srednjovjekovnu Slavoniju (danas sjeverozapadna Hrvatska) jedan za drugim sinovi kralja Andrije, hercezi Bela i Koloman kojima je za dvadesetogodišnjeg vladanja pošlo za rukom svoje upravno područje pretvoriti u samostalno kraljevstvo i Slavoniju otcjepiti od očeve Ugarske. Glavni pomagači hercega Kolomana su bili ovdašnji građani (kolonisti). Da bismo lakše shvatili zašto već tada ne dolazi do suradnje između Kolomana i Koprivnice, valja istaknuti da se Koloman morao boriti sa protivnicima za svaki pedalj svojeg kraljevstva. Koloman je nastojao osobito ojačati gradska naselja uz Dravu. To što tada među povlaštenima ne nalazimo Koprivnicu može se protumačiti jedino time da ovaj dio šomoške županije u čijem sastavu je bila srednjovjekovna Koprivnica koja tada nije u vlasništvu Kolomana¹⁴.

Kako bismo mogli lakše shvatiti u kakvim se novim društvenim uvjetima pojavljuje prvi pisani podatak o Koprivnici, treba istaknuti da su sinovi kralja Andrije, Bela i Koloman militarizirali svoje slavonsko kraljevstvo dijeleći slobodnjacima uz važne slavonske utvrde zemlju uz obvezu vojničke službe. Tako slobodnjaci postaju kraljevski ili herceški vitezovi, članovi njihovih dvora, ali se njihov ponos nakon Kolomanove smrti počeo gubiti u teškoj svakodnevnici. Vitezove su morale brige kome će poći u službu jer bez nje su morali životariti poput kmetova na svom viteškom posjedu. Ugarskom kralju oni nisu trebali, njemu je trebao novac, a ne vojnik i zato je pretvorio vojničku obvezu slavonskih vitezova u novac. Tako je vitez u preostalo ili da u svojoj teškoj viteškoj odori zaore zemlju ili da nađe službu kod nekog slavonskog velikaša. Stoga nije čudno da je Slavonija u bezvlađu druge polovice 13. stoljeća bila prepuna privatnih banderija slavonskih dinasta među kojima su najistaknutiju ulogu imali koprivnički gospodari, knezovi Gisingovci¹⁵.

Tada se pojavljuju dva dragocjena dokumenta o koprivničkom burgu (castrumu): Ladislavova darovnica koprivničkom kaštelanu Bakaleru iz 1272. godine i oporuka istog kaštelana. Mladi kralj Ladislav nagradio je 1272. godine kneza Bakalera zato što ga je ovaj oslobodio iz koprivničkog burga tada kada su ga tamo

zativili neki ugarski baruni koji su ga oteali s budimskog dvora. Bakaler je kao nagradu dobio od kralja titulu kaštelana. Ne bi smjelo biti sumnje da je knez Bakaler u službi palatina Nikole Gisingovca koji je tada bio vlasnikom koprivničkog burga. Zato vladar nije mogao svog spasitelja nagraditi utvrdom nego samo naslovom kaštelana¹⁶. Uz Ladislavovu darovnicu važan je dokument za koprivničku povijest i Bakaleroval darovnica¹⁷. Ona otkriva život jednog slavonskog viteza. Bakaler je imao osam konja i svoju vitešku opremu. Njegovi životni nazori odicali su slobodom, a ne bogobojaznošću te se on nije bojao smrti.

Uopće srednjovjekovnu povijest grada Koprivnice do sredine 14. stoljeća možemo podijeliti na tri osnovna povijesna razdoblja: gisingovsko, Mikčevo i anžuvinsko. Svako razmatranje o Koprivnici u 14. stoljeću mora početi sa spoznajom da je pred nama gotovo savršeno izgrađena općina sa svojim patricijatom i pukom. Ne bi smjeli sumnjati ni u to da članovi gradske uprave ili gradski vijećnici čine manje ili više zatvoreni stalež, to jest oni su tada uživali posebni pravni položaj u koprivničkoj općini.

Godine 1315. koprivnički gospodar Ivan Gisingovac potvrdio je povlastice svoga oca Henrika iz 1309. godine u korist koprivničkog načelnika Jurja. Ban Henrik je zvao Jurja "načelnik Juraj, naš koprivnički građanin". Koprivnički načelnik je u isto vrijeme bio i velikaški vitez. Knez Ivan ga je zvao "jobagio noster de Kopruncha". Juraj nije štedio materijalna sredstva za korist svoga grada i na vlastiti trošak tri mosta na najpotrebnijim mjestima u gradu, našto su mu gradski oci na čelu s načelnikom Benediktom dopustili da izvan grada stvori malo vlastelinstvo koje su oslobodili od svih gradskih tereta¹⁸. Prvi dokument o franjevačkom samostanu iz 14. stoljeća točnije iz 1321. godine spominje da je te godine u Budimu umro hrvatski plemić Jakob, sin Petra, koji je oporučno ostavio koprivničkoj maloj braći (franjevcima) za spas svoje duše jedan vinograd¹⁹.

Ne možemo pogriješiti ako pretpostavimo da je koprivničko naselje (koje se moglo stvarati desetljećima) imalo od početka osigurana osnovna kolonistička prava. Koprivnica je od početka stvaranja imala svoj poseban teritorij točno ograničen prema svim susjedima. Imala je i vlastitu župu. Može se pretpostaviti da su slavonski velikaši, prije svega Gisingovci u gradu podigli svoje dvorove ili bar stanove. Ban Henrik i njegov sin Ivan su živjeli u Koprivnici i takve su pretpostavke opravdane²⁰.

Dvadesetih godina 14. stoljeća ban Mikac oduzeo je Koprivnicu obitelji Gisingovaca. Ruke su mu u odnosu na grad bile toliko vezane da se nije smio nazvati koprivničkim gospodarom, niti je smio o gradu nešto samostalno odlučivati. Mikčev odnos prema gradu uvjetovala je u krajnjoj liniji nova kraljevska anžuvinska politika. Anžuvinci su uspostavili davno zaboravljeno vladarsko načelo da je svaki komad zemlje i svaka utvrda vladarsko dobro i dosljedno tome nisu dopuštali da se Mikac smatra vlasnikom ni grada ni utvrde Koprivnice. Kralj je Mikcu jedino dopustio da u utvrdu postavi svojeg kaštelana. Grad i građane i njihova prava nije smio dirati²¹. Tako je dugo vremena Mikčev koprivnički kaštelan bio Ivan Pavlov koji se prvi puta u izvorima spominje 1327. godine, a isti je bio i roviščanski župan. Mikac je volio Koprivnicu te nas ne iznenađuje da mu je bilo stalo što se u gradu događa, pa se, koliko je do sada poznato, prvi puta umiješao u gradska pitanja 1338. godine. Tada je izdao povlasticu koju zbog njezine važnosti donosimo čitavu u prijevodu:²²

"Mikac, ban čitave Slavonije, svim Kristovim vjernicima, tako sadašnjima kao i budućima koji će ovo vidjeti, vječni spas u Gospodinu. Hoćemo, dakle, da sadržajem ovog pisma dođe do znanja svih: budući da su se građani i hospiti iz Koprivnice svake godine pri izboru i postavljanju načelnika između sebe zamjerno sukobljavali, mi smo im, želeći ih izliječiti od takve nesloge i zablude, nepovredivo utvrđujući odredili da su isti građani i hospiti iz Koprivnice dužni svake godine na blagdan blaženih apostola Filipa i Jakova, na od davnine, dakako, uobičajeni rok izbora načelnika, sastavši se svi zajedno izabrati između sebe i čitave općine dvanaest dobrih muževa i vjerodostojnih lica za izbor i postavljanje načelnika. A spomenuti su tako građani kao i rečeni hospitesi dužni od dvanaestorice dobrih ljudi, na gore spomenuti način određenih i izabranih, pojedinačno zahtijevati od njih zakletve za to da će ista dvanaestorica dobrih muževa i vjerodostojnih osoba izabrati i postavljati isto tako poštenog i vjernog čovjeka iz koprivničke

općine za načelnika. On je dužan čuvati vjernost i pravdu najprije i osobito prema gospodinu kralju, našem prirodnom gospodaru i dosljedno banu čitave Slavonije, zatim zajednici rečenih građana ili hospita koprivničkih.

Pošto se tako izvrši izbor, tko god da bi se između rečenih građana ili hospita iz spomenute Koprivnice usudio protiviti se uredbi i odredbi spomenute dvanaestorice muževa i odbiti da primi i čuva kao načelnika onoga koji vremenom bude izabran i koga sama (dvanaestorica muževa) postave za načelnika, neka se, pošto mu se oduzmu sva njegova dobra kazni smrtnom kaznom!

Osim toga, nalažemo rečenim građanima i hospita koprivničkim da se nijedan između građana ili hospita istoga (grada) ne usudi zakupiti ili kupiti bilo kakvu desetinu samoga grada ili njegove pokrajine od gospodina zagrebačkog biskupa ili njegova pomoćnika. I tko god između njih protiv naše odredbe bilo kakovu desetinu od rečenoga gospodina biskupa zagrebačkog ili njegovih pomoćnika i činovnika zakupi ili kupi za novce, treba da slično bude kažnjen smrtnom kaznom pošto mu budu oduzeta sva njegova dobra.

Za spomen na taj događaj i za vječnu čvrstoću dali smo ovu našu povlasticu osnaženu zaštitom našeg visećeg pečata. Dano u Koprivnici, na blagdan Našašća svetog Križa godine Gospodnje MCCCXXX i osme²³."

Prema tome, ban je odredio da su se svi dužni skupiti na 1. svibnja svake godine jer je taj dan bio određen za izbor novog načelnika. Svrha ovoga prvoga sastanka je nova odredba bana Mikca o izboru dvanaestorice izbornika, dakle zakletih i zaprisegnutih građana koji će po svom znanju i poštenju pristupiti raspravi o osobama koje dolaze u obzir kao novi načelnici. Bez sumnje je dotad bilo najviše sukoba oko kandidata i zato je Mikac namjerno čitav izbor ograničio na gradske prisežnike ili vijećnike tako da sukoba bude što manje. Načelnik se birao iz samo Koprivnice ili njezina kotara. Karakteristično je da Mikac ne zahtijeva da se načelnik pošalje na potvrdu vladaru ili banu, što je bez sumnje posljedica promijenjenih prilika. Mikac zahtijeva vjernost i odanost prema kralju i njegovu slavonskom banu, ali ne ulazi u pitanje ostalih obaveza načelnika ili općine jednom ili drugome. To je donekle i razumljiv jer je Mikcu bilo najviše stalo da se srede poslovi oko izbora načelnika, te iz njegove povlastice ne doznajemo kakve su obaveze građana prema banu i vladaru²⁴. Pomalo je smiješno, iako dosta nametljivo, prijetio smrtnom kaznom onom koprivničkom građanu koji bi se osudio zakupiti desetinska podavanja koja je grad dužan davati biskupu. Takva odredba odraz je Mikčeve želje da na čitavom slavonskom području sam sa svojim sinovima zakupi biskupsku desetinu, što mu kralj ipak nije dopustio²⁵. Za starost Koprivnice kao kolonističkog naselja kao i za njezino pravo na izbor načelnika karakteristična je tvrdnja da građani imaju pravo svake godine izabirati načelnika na blagdan Filipa i Jakova "kako su to običavali od starine".

Čanadski biskup Grgur (vjerojatno rodom iz Koprivnice) odlučio je 1345. godine u Koprivnici izgraditi crkvu i hospital Sv. Ane. To doznajemo iz Grgurove molbe poslana u Avignon u kojoj moli indulgenciju od 100 dana za one vjernike koji će posjetiti novu crkvu²⁶. Ako na ovu koprivničku ubožnicu ili hospital gledamo u svijetlu tadašnjih kulturnih prilika, vidi se da je zahvaljujući spomenutom biskupu Koprivnica dobila hospital prije Gradeca i Zagreba.

Nakon smrti bana Mikca, nastao je spor između biskupa i koprivničkih građana u prvom redu zato što je biskup zahtijevao desetinu u prirodu, ne želeći više davati u zakup svoje prihode bilo kojem slavonskom velikašu ili građanu. Godine 1346. Koprivničanci su pregovarali s biskupskim predstavnikom pred kraljem Ludovikom u Višegradu. Biskup je htio desetinski prirod u naturi, a ne u novcu. Građani su pristali na biskupove želje, ali su znali izbjeći neposredno nadgledavanje žetve, što im je omogućilo da ga prevare²⁷. Pri tome je važno upozoriti na činjenicu da Ludovik I. ne zove koprivničke građane svojim podanicima. To je bilo zbog toga jer je Koprivnica spadala pod vlast hercega, njegovoga mlađeg brata Stjepana, koji još nije mogao preuzeti vlast u Slavoniji.

Herceg Stjepan je u Slavoniju došao 1353. godine, a on je bio prvi čovjek koji je u 14. stoljeću mogao

i smio mijenjati pravni položaj gradova koji su se nalazili pod njegovom vlašću. Znajući za njegov dolazak koprivnički građani su otišli 10. ožujka 1353. godine do njega i tako je došlo do izdavanja prve vladarske povlastice za srednjovjekovnu Koprivnicu. Darovnicu donosimo u cijelosti:

“Stjepan, božjom pomoći vojvoda čitave Slavonije, Hrvatske i Dalmacije svim Kristovim vjernicima, sadašnjim i budućima kojim dođe do znanja ova isprava, spas u onome tko daje spas. Budući da se vojvodskom veličanstvu pristoji da nepovoljno stanje podložnika popravi na bolje, stoga hoćemo da sadržajem ovoga pisma svima dođe do znanja da su naši građani i stanovnici Koprivnice došli pred naše veličanstvo i dali su nam do znanja da su zbog različitih i mnogih promjena i izmjena svojih činovnika došli gotovo na prosjački štap. Zato ponizno mole naše veličanstvo da ih udostojimo osloboditi od takva njihova nepriličnog stanja.

Stoga mi naklonjeni vojvodskom blagošću prema molbama istih naših građana i stanovnika odobrili smo im ovakav izbor slobode:

1. da su od sada unaprijed isti naši građani i stanovnici za vječno oslobođeni od sudske vlasti i suđenja svih stranih sudaca i činovnika.

2. Imat će naime od sada svake godine mogućnosti izabrati i postavljati između sebe za suca i župnika koga god svi budu htjeli; suca će nama predstavljati.

3. Nadalje, sudac će biti postavljen da sudi sa svojim zaprisegnutim građanima po navadi i običaju drugih slobodnih gradova sve parnice koje nastanu među njima. Bude li sudac nemaran u pružanju pravde nekom tužitelju, tada neka sam gradski sudac zakonito bude pozvan pred vojvodu ili njegovog tavernika (vrhovnog suca).

4. Također, isti građani i stanovnici naši neka mirno i u miru drže sve služnosti i koristi samog našeg grada, to jest oranice, polja, šume, gajeve, pašnjake i sjenokoše, i općenito sve koristi njene (tj. našeg grada) na način i u onim granicama i međašima kojima su se i dosad, kao što je poznato, služili. Sačuvavši u cijelosti tuđa prava i to osobito pravo naše koprivničke utvrde, kao i dvorno mjesto, dvor i zgrade koje u istom gradu pripadaju vojvodstvu.

5. I to tako da sam naš grad Koprivnicu daju odasvud opasati za čvršći opkop oko grada zidinama ili drvenim plotovima, a nad izlazima iz grada, iznad dviju njegovih vrata da isto podignu i sagrađe drvene kule.

6. Bit će uvijek obvezani davati i plaćati vojvodskom veličanstvu uobičajena vina i novčano podavanje prema broju stanovnika i njihovom imovnom stanju.”

Herceg zatim za sjećanje i vječnu čvrstoću dao je da se isprava zapečati njegovim visećim pečatom i preda općini²⁶.

Herceg je u Slavoniju došao sa jasnom namjerom da pomogne onim građanima za koje je i sam smatrao da žive u prilikama koje ne odgovaraju položaju vojvodskih gradova. Kako su mu se građani potužili da najviše propadaju stoga jer ih povlače po raznim sudovima (a znali su da im samo vladar može osigurati bolji položaj) oni su odmah u početku zahtijevali najvažniju povlasticu slobodnih gradova, vlastitog suca s pravom suđenja u svim parnicama, pa i takvim koje svršavaju osudom na smrtnu kaznu. Herceg ne oklijeva jer također zna da pravi kraljevski gradovi doista uživaju takvo pravo, pa zato im ga odmah na početku privilegija i daje. Takvo podijeljeno pravo štitilo je građane od svih slavonskih i ugarskih sudaca. Građani će svake godine birati svog suca onako kako su dosad birali načelnika. Za razliku od suca izbor župnika je staro gradsko pravo. Koprivnica je tada imala dvije župe (Sv. Nikole i Sv. Mihovila), a činjenica da grad u 14. stoljeću ima dvije župe može govoriti i o priličnoj napućenosti grada.

Herceg Stjepan u povlastici štiti dotadašnje posjedovne odnose na tlu koprivničke gradske općine. On najprije ostavlja općinske granice onako kako ih je zatekao. Zatim je izdvojio iz općinskog teritorija ono što građanima nije pripadalo, sve što je na koprivničkom tlu vladarski ili herceški posjed. Na prvome mjestu nekretnine u gradu, dakle utvrdu ili možda kulu uz koju se najvjerojatnije nalazila i herceška palača, dvor ili

možda samo veći stan. Sasvim je jasno i da sve ostale herceške površine izvan grada a unutar koprivničke općine herceg također izdvaja. On je odobrio da sami građani uživaju također sve one nekretnine izvan grada koje su dotad bile u njihovom vlasništvu. Herceg je mislio i na sigurnost ne samo zbog građana već i zbog sebe.

Zato je dopustio izgradnju opkopa s drvenom utvrdom oko grada i kule nad gradskim vratima. Sasvim je razumljivo da za obranu odavno nije mogao biti dovoljan koprivnički kastrum jer je uz njega bio nezaštićen hercegov dvorac. Činjenica je da je Koprivnica do 1353. godine bila sasvim otvoreno naselje. Pod susjednim Kamengradom nastajalo je njegovo podgrađe kao gradsko naselje, dok bi koprivničko naselje možda moglo biti ne podgrađe već naselje oko koprivničkog kastruma. Povlastica hercega Stjepana vrlo je jasno svjedočanstvo o dovalašću u Koprivnici. Tu je s jedne strane općina sa svojim točno određenim područjem, a s druge strane herceški posjed. Herceg od Koprivničanaca nije izvukao neke osobite koristi, već se zadovoljava dotadašnjim obvezama građana.

Za tu je povlasticu hercega Stjepana zamolio koprivnički građanin i notar Ambrozije, što govori o razvijenom notarijatu u gradu. Ambrozije je bio hercegov poznanik i nije zaboravio još iste godine donijeti hercegu na potpis i povlasticu prema kojoj pripada njemu i njegovim nasljednicima (notarima) šesnaestina desetinskih prihoda u žitu i vinu. Notar nije mislio samo na sebe nego je Koprivničancima izbio da smiju sjeći drvo u vojvodskim šumama²⁹.

Nakon smrti hercega Stjepana grad je u svoje ruke preuzeo kralj Ludovik. Cijeneći veliku važnost Koprivnice, koja mu se našla na nezaobilaznom putu prema hrvatskim zemljama, Ludovik je odlučio podići Koprivnicu na položaj slobodnog i glavnog kraljevskog grada. On je to učinio na taj način da je građanima obećao dati povlastice kakve je dobio Gradec 1242. godine. Tako je Koprivnica 4. studenoga 1356. godine dobila svoju prvu kraljevsku povlasticu. Bez obzira što je kralj izjavljivao kako je ova povlastica identična gradečkoj iz 1242. godine Ludovik Anžvinac je vrlo proračunato izostavio iz gradečkog privilegija ono što mu nije odgovaralo. Ludovik je odmah na početku svoje povlastice najavio građanima da se neće zadovoljiti skromnim herceškim prihodima, već je oporezao grad vrlo velikom svotom od 40 srebrnih maraka ili 8000 srebrnih denara. Kako je ta povlastica najvažniji kraljevski dokument za srednjovjekovnu Koprivnicu donijet ćemo tekst po prijevodu N. Klaić. Nakon općenitih konstatacija na početku kako su vladari dužni brinuti se za svoje podanike, i to osobito, koji su mu vjerni, kralj izjavljuje: "Zato želim sadržajem ove isprave da dođe na znanje da smo, htijući naše vjerne građane i stanovnike Koprivnice - s namjerom da se poveća njihova vjernost i broj stanovnika poput drugih kraljevskih gradova - ukrasiti kraljevskim slobodama i milostima. Zato smo im dopustili na njihovu odanu i poniznu molbu niže potpisane slobode, koje također, među ostalima, uživa naš grad na brdu Gradecu još od vremena osnutka. I to tako:

1. Da se od sada naprijed rečena Koprivnica smatra slobodnim i kraljevskim gradom, a njezini građani neka se za vječna vremena vesele niže potpisanim izborima sloboda po običaju gradečkih građana.

2. I to tako, dakako, da su dužni za Novu godinu, a ne prije niti poslije, samo građani po svojim poslanicima točno i bez ikakva prigovora nama slati i plaćati u ime godišnjeg poreza četrdeset maraka, samo u uobičajenoj moneti i tekućoj vrijednosti obračunavajući svaku marku s pet pensa.

3. A neka stanovnici i građani koji u rečenom gradu stanuju ili će se naseliti imaju ovakve uvjete i slobode:

a) Ako bilo koji građanin drugoga građanina povrijedi, izvrgne ruglu ili osramoti, pa ako mu se to dokaže, neka plati oštećenom 10 pensa, a u korist općine 100 denara. Onaj tko se nakon trećeg ukora ne popravi, neka mu općina zaplijeni čitav imetak, a on neka se kao ozloglašen sramotno istjera iz grada. Ako netko čušne drugoga ili ga zlobno povuče za kosu, neka pretrpi istu kaznu. A ako bi se netko to osudio učiniti sucu ili bilo kome od njegovih prisjednika, neka u ime kazne plati 10 maraka uobičajene valute (monete); ukoliko kazni nije zadovoljio neka izgubi ruku. Ako pak netko rani drugoga nožem, mačem,

sulicom ili strijelom ili na neki sličan način, a ranjenik bude bez gubitka udova izliječan, neka namiri oštećenikova liječnika, a oštećenome plati 10 maraka, a u korist općine 2 marke. Ubije li netko nekog čovjeka i pobjegne neka dvije trećine njegovih stvari pripadnu rođacima ubijenog, a trećina općini; bude li uhvaćen neka bude kažnjen po običaju. Jedino ako netko u igri, bez promišljene zlobe nekoga ubije, u tom slučaju neka ubojica plati 100 pensa rođacima ubijenog, a 20 pensa općini; ne bude li imao odakle platiti, neka se odluka prepusti građanima.

b) Isto tako ako bi neki stranac, ušavši u grad, na ulici, kući ili trgu počinio nešto slično neka mu sudi gradski sudac i neka bude osuđen na iste kazne.

Ako se pak koji gradski činovnik, stanovnik ili stranac uhvati unutar gradskih granica u krađi ili razbojstvu, neka ga kazni gradski sudac. Nadalje, ako neki stranac ushjtjedne nekoga iz grada tužiti u novčanoj stvari ili zbog nanešenog nasilja, neka ga tuži gradskom sucu.

c) Neka se ni jedna parnica ne presudi dvobojem, nego neka se završi svjedocima i zakletvom, bilo da se vodi sa strancima ili među domaćima. A sami zapissegnuti svjedoci neka svoje svjedočanstvo daju pojedinačno i neka pojedinačno budu ispitivani. Neka se također na isti način uzmu za svjedoke ljudi iste slobode i staleškog položaja kojem pripadaju strane, bez obzira na to nađe li stranac kod gradskog stanovnika vola, konja ili neke ukradene stvari ili obrnuto, to jest ako gradski stanovnik nađe (oteto) kod stranca.

d) Nadalje, građani rečena grada nisu dužni odgovarati ni jednom sudu, osim gradskom sucu; bude li sudac sumnjiv, te tužitelj navede zakoniti razlog za njegovo odbijanje, neka se sazovu svi stariji građani i pod predsjedanjem istog suca riješe stvar. Ako se još uvijek bude sumnjalo o njihovoj presudi i ako ga bezobziran tužitelj pozove pred kralja, treba da sam sudac u ime svih drugih ide pred kralja. Na isti način ako u bilo kojoj stvari tko pozove pred kralja gradskog suca i građane ili same građane, ne treba da idu građani, nego samo gradski sudac. Ako tko pozove pred kralja nekog građanina ili građane, ne tražeći prije pravdu od gradskog suca, mora umjesto njega ili njih ići gradski sudac, a tužitelj će mu nadoknaditi troškove zbog toga što ga je namučio uzaludnim poslovima i troškom, prezrevši vlast poznate mu kraljevske povlastice i ne potraživši gradskog suca.

e) A građani neka imaju slobodnu mogućnost izabrati gradskog suca odakle god budu htjeli i nama ga predstaviti i nakon godine dana izmijeniti ga. Neka također izabiru župnika za svoju crkvu prema slobodnoj volji i to takvoga koji se njima bude činio korisnim. Dakako, bude li nekome javno dokazana potvora ili lažno svjedočenje ili je u tome uhvaćen, takav ne može od sada unaprijed biti ni sudac ni njegov prisjednik ni vijećnik.

f) Ako bi netko od građana umirao bez nasljednika, takav neka ima slobodnu mogućnost rasporediti svoje pokretnine kome god bude htio. Nekretnine pak: kuće, kućna mjesta, vinograde, zemlje i gospodarske zgrade, posavjetovavši se sa svojim sugrađanima neka ostavi svojoj ženi ili kome od svojih rođaka, ali ipak tako da niti on sam, ni žena ili rođaci ne mogu to otuđiti, izuzeti ili otrgnuti od gradske sudačke vlasti. Nadalje, ako netko umre bez oporuke, a nema ni žene, ni sinova, ni rođaka, neka dvije trećine njegove imovine razdijele muževi dostojne vjere, po savjetu građana za to određeni, siromasima i crkvi istoga grada, a treći dio neka se zadrži za korist grada.

g) Nadalje, određujemo da se u samome gradu (jednom) tjedno održava svečani trg, i to ponedjeljkom, a osim toga neka svaki dan bude (održava se) dnevni trg." Dalje slijedi završni dio isprave s podacima o datumu, o kraljevom kancelaru izabranom kaločkom nadbiskupu Nikoli i popisom kraljevih dostojanstvenika. Isprva je datirana datumom 4. studenoga 1356. godine³⁰.

Ovime kraljevskim dokumentom Koprivnica je konačno pravno izjednačena sa ostalim privilegiranim gradovima u Ugarskoj državi. Koprivnica je dobro platila svoje povlastice. Ipak građanima koji su se zauvijek oslobodili bana i koprivničkog kaštelana ta sloboda i nije bila tako skupa.

BILJEŠKE:

1. Z. Marković, Koprivnica i najbliža okolica od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka, Podravski zbornik, 19-20, Koprivnica 1993-1994, 118.
2. Ž. Demo, Draganovec u 40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj Fur. Z. Marković, Koprivnica 1986, 114.
3. Ž. Demo, Rezultati arheoloških iskopavanja ranocarske nekropole u Kunovec Bregu kraj Koprivnice, Podravski zbornik 8, Koprivnica 1982, 279. i d.
4. N. Budak, Gradovi varaždinske županije u srednjem vijeku, Varaždin 1994., 16
5. H. Petrić, Slobodni i kraljevski grad, Koprivnica - izabrane teme, 1995., 51.
6. Hrvoje Petrić, Srednjovjekovni putevi u Podravini, Podr. zbornik 1992., Koprivnica 1992., 43.
7. Marija Planić-Lončarić, Organizacija prostora grada Koprivnice do 19. stoljeća, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 8, Zagreb 1984.
8. Petrić, Srednjovjekovni putevi, 44; Hrvoje Petrić, Prilog poznavanju srednjovjekovnih putova u središnjoj Hrvatskoj, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, 26, Zagreb, 1993, 23-25.
9. Josip Buturac, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, Starine JAZU, 59, Zagreb 1984, 43-108.
10. Arhiv HAZU DXXXIII-30, 88
11. H. Petrić, Slobodni i kraljevski grad, 51.
12. Petrić, Srednjovjekovni putovi, 44.
13. N. Klaić, Kako Koprivnica 1356. godine postaje slobodni kraljevski grad, Izdanja HAD, 14, Zagreb 1990, 132.
14. N. Klaić, (n.dj. 132-133.)
15. N. Klaić, (n.dj. 133.)
16. Codex diplomaticus (dalje CD), VII, 415.
17. CD, VII, 418-419.
18. N. Klaić, Kako Koprivnica, 134.
19. Emilij Laszowski, Počeci razvoja grada Koprivnice (do godine 1356.), Zbornik Muzeja grada Koprivnice, 3, Koprivnica 1946., 41.
20. N. Klaić, Koprivnica u srednjem vijeku, Koprivnica 1987, 59-60.
21. CD X, 359.
22. N. Klaić, n. dj., 61, 62.
23. CD X, 388.
24. N. Klaić, n. dj., 61-62.
25. N. Klaić, Kako Koprivnica ..., 135.
26. CD XI, 240.
27. CD XI, 270.
28. CD XII, 149.
29. CD XII, 215.
30. CD XII, 373-375; N. Klaić, Koprivnica..., 71-72.